

INTERNATIONELLA HANDIKAPPDAGEN 3 DECEMBER 2002

Rapport från ett seminarium

Mänskliga rättigheter för människor med funktionshinder

Några röster om det aktuella läget

**HANDIKAPP-
FÖRBUNDEN**

Handikappförbundens samarbetsorgan
37 handikappförbund i samverkan

Innehåll

- Sid 3 Inledning
- Sid 4 Paradigmskifte
Berndt Nilsson, ordförande i Handikappförbundens samarbetsorgan
- Sid 4 Världen och den politiska viljan
Birgitta Andersson, ordförande i Svenska Handikapporganisationers Internationella Biståndsförening
- Sid 5 Lagstiftning – rätt väg mot jämlikhet och delaktighet
Lars Lööv, Handikappombudsman
- Sid 6 FN:s konvention mot diskriminering av människor med funktionshinder
Liisa Kauppinen, International Disability Alliance och ordförande i World Federation of the Deaf
- Sid 7 Det här ÄR mänskliga rättigheter
Tomas Hammarberg, generalsekreterare, Olof Palmes Internationella Centrum
- Sid 8 Hendrietta, svart synskadad politiker i det nya Sydafrika
- Sid 10 Europeiska Handikappåret 2003
Jan Andersson, EU-parlamentariker (s)
- Sid 11 Är mänskliga rättigheter en svensk profilfråga?
Mona Sahlin, demokrati- och integrationsminister
- Sid 14 Reflektioner om mänskliga rättigheter av tre funktionshindrade skribenter:
- Mänskliga rättigheter ur ett svenskt perspektiv – omhändertagande och förtryck
Jonas Franksson, ordförande i Förbundet Unga Rörelsehindrade
- Medborgarrättsperspektivet – vägen bort från gamla filantropiska värderingar
Barbro Carlsson
- Mänskliga rättigheter ur ett svenskt perspektiv – allt att lära ut och inget att lära?
Susanne Berg

ISBN 91-974414-4-9

Inledning

Mänskliga rättigheter – ett nyskapande perspektiv

Den internationella handikappdagen i Stockholm den 3 december 2002 var en manifestation för att funktionshindrades frågor ska betraktas utifrån de mänskliga rättigheterna. I FN har arbetet med att ta fram en särskild konvention mot diskriminering av människor med funktionshinder börjat. Det finns även fler strömmar i tiden mot samma håll. Berndt Nilsson, ordförande i Handikappförbundens samarbetsorgan, kallar det ett paradigmskifte – födelsen av ett nytt synsätt.

Dagen var en diskussion och fördjupning om begreppen. Vad är egentligen mänskliga rättigheter och varför är det så viktigt att handikappfrågor tar sin utgångspunkt i detta perspektiv? Det Europeiska Handikappåret 2003 har i Sverige temat "Mänskliga rättigheter". I denna skrift har vi försökt sammanfatta de tankegångar som kom fram under dagen som vi hoppas kan bli ett underlag för den fortsatta diskussionen under 2003.

Under seminariet i Landstingshuset i Stockholm belystes arbetet med mänskliga rättigheter ur både ett nationellt och internationellt perspektiv. Här är några slutsatser som kom fram:

- Det är vår förhoppning att EU ska anta ett icke-diskrimineringsdirektiv under 2003, sa Berndt Nilsson, ordförande i Handikappförbundens samarbetsorgan.

- JA, en FN-konvention behövs, trots en viss

risk, sa Tomas Hammarberg, generalsekreterare i Olof Palmes Internationella Centrum.

- En väl utvecklad välfärdsstat räcker inte för att ge individerna likabehandling, sa Handikappombudsmannen Lars Lööv.

- Titta på Uganda och Sydafrika! Där är inte politiken hindret. Det är fattigdomen.

- I Sverige är det politiken som är hindret, sa Birgitta Andersson, ordförande i SHIA.

- Låt oss inte se det Europeiska Handikappåret 2003 som en sluten enhet, utan som början på en process för att driva viktiga frågor, sa Jan Andersson (s), EU-parlamentariker.

Demokrati- och Integrationsminister Mona Sahlin berättade om Albert Einstein som ständigt gav sina elever samma frågor, men som ändrade på svaren:

- Det är ett nyttigt sätt att tänka, tycker jag. Frågorna vi ställer oss är inte så nydanande som vi tror. Ibland är det svaren man måste söka nya. Och kanske just mänskliga rättigheter som begrepp för all form av utanförskap och förtryck är ett nytt svar på mycket gamla frågor, sa Mona Sahlin

- Internationella handikappdagen avslutades med en manifestation på Cityterminalen i Stockholm med tal av bland andra Hendrietta Bogopane från Sydafrika, ett land som har funktionshindrades rättigheter inskrivet i landets konstitution.

Paradigmskiftet

Berndt Nilsson, ordförande i Handikappförbundens samarbetsorgan

Vi har länge tilldelats en passiv roll och man har sett oss som vårdbehövande människor som måste "tas om hand". Allra helst borde vi också vara lite tacksamma för att vi - ibland - fick den samhällsservice vi behövde.

Paradigmskiftet innebär att våra frågor alltmer börjar ses som aspekter av mänskliga rättigheter. Det märks på att frågor som gäller funktionshinder allt oftare tas med i sammanhang som rör mänskliga rättigheter. En viktig milstolpe i förändringsarbetet är den FN-resolution som antogs för ett par år sedan. I den slås det fast att funktionshinderfrågor är en dimension av mänskliga rättigheter och att detta perspektiv ska ingå i FNs arbete med att övervaka hur de mänskliga rättigheterna efterlevs. I resolutionen erkänns

också ett samband mellan mänskliga rättigheter och FNs standardregler. Det innebär att standardreglerna kan användas som en måttstock för hur FNs medlemsländer lever upp till de mänskliga rättigheterna. En annan följd blir att funktionshinderfrågorna ska arbetas in i alla de organ som arbetar med att bevaka hur FNs medlemsländer efterlever de mänskliga rättigheterna.

När det gäller EU är min förhoppning att EU-kommissionen under det Europeiska Handikappåret 2003 ska anta ett brett anti-diskrimineringsdirektiv.

Fotnot: Paradigm betyder världsbild, tankesystem, synsätt

Världen och den politiska viljan

Birgitta Andersson

Ordförande i SHIA, Svenska Handikapporganisationers Internationella Biståndsförening

Vi är nu 25 svenska handikapporganisationer inom SHIA med drygt 125 utvecklingsprojekt i 30 fattiga länder. Ingen av oss kunde 1981 när SHIA bildades drömma om vilken kunskap, inspiration och styrka detta utvecklingsarbete skulle ge oss.

En uppfattning vill jag särskilt framhålla som blivit glasklar för mig under de senaste tio åren. Förmågan att inkludera människor som ställs utanför gemenskap och delaktighet är en fråga om politiska värderingar och politisk vilja. Titta på Sydafrika och Uganda! Där är inte politiken hindret. Det är fattigdomen. I Sverige är det numera tvärtom. Här är det politiken som är hindret. Det var det inte för 20 år sedan.

För ett par år sedan deltog jag på ett semina-

rium i Kapstaden om våld mot kvinnor.

En av föreläsarna var Hendrietta Bogopane som ska tala här på den internationella handikappdagen. Hon delgav erfarenheter från kvinnor i handikapprörelsen. Det var fantastiskt att detta kunde diskuteras så naturligt på en allmän kvinnokonferens. Jag fick riktigt nypa mig i armen för att inse att jag inte var på en intern konferens inom handikapprörelsen - för så skulle det ha varit hemma i Sverige. Där har ni poängen! Poängen som vi saknar. Att vara medräknad i den allmänna politiska bilden av män och kvinnor, pojkar och flickor i ett land med vardagliga rättigheter och skyldigheter och med mänskliga rättigheter som grund!

Lagstiftning – rätt väg mot jämlikhet och delaktighet?

Lars Lööv, Handikappombudsman

I Sverige behövs lagstiftning. Ansvaret för att ge medborgarna rättigheter ligger hos den politiska makten och lagstiftning är det medel som staterna har. Våra generella lagar måste också förstärkas med särlagar som LSS eftersom; "Alla människor inte vet att alla människor betyder alla", som Lars Lööv uttrycker det.

Det är viktigt för funktionshindrade att grundläggande principer om människovärdet finns med i ett lands konstitution, grundlag.

– Jag känner inte till någon annan grupp i det Svenska samhället, och kanske inte internationellt heller, där människovärdet så självklart kan ifrågasättas, säger Lars Lööv.

Angreppen kommer bland annat från djurrättsrörelsen som jämför djurens värde med funktionshindrade människors värde. Angreppen kommer även från lyckofilosoferna, utilitaristerna, som är mer intresserade av att hjälpa funktionshindrade att dö än att leva.

Det har funnits och finns lagar som diskriminerar människor med funktionshinder. Fram till 1969 var det förbjudet för personer med epilepsi att gifta sig och fram till 1989 gav föräldrabalken möjlighet att omyndigförklara människor med vissa funktionshinder.

– Därför säger jag att vi fick allmän rösträtt i Sverige först 1989.

Vad värre är - det stiftas nya lagar som kränker. Om det innebär betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter för en friskola att ta emot en funktionshindrad elev, så kan skolan neka eleven plats.

- Det är fullt möjligt idag att neka elever eller till och med slänga ut en elev ur en skola. Det ger barnet det bittra budskapet att vägen till full jämlikhet och delaktighet inte går genom skolan utan någon annanstans, säger Lars Lööv.

En väl utvecklad välfärdsstat är ingen garanti för att ge individerna likabehandling, menar Lars Lööv. En bra lagstiftning räcker inte för att tillförsäkra funktionshindrade människor deras välfärd och rättigheter. Lagarna följs inte. Många människor får till exempel inte ett särskilt boende även om de har laglig rätt till det.

– Vi måste göra upp med vår naiva tilltro till att lagar efterföljs. Lagar måste kopplas ihop med ett övervakningssystem för att komma tillrätta med lagtrots, säger Lars Lööv.

Något som Lars Lööv upplever som frustrerande är det stora glappet. Glappet är den ständigt hissande skillnaden mellan politisk retorik och praktik, mellan ord och handling. Lars Lööv berättar att han varje dag får exempel på detta av människor med funktionshinder som kontaktar Handikappombudsmannen och berättar hur de stängs ute. Det finns människor som har blivit förtroendevalda vid höstens val men som inte kan åta sig uppdraget eftersom de inte kommer in i lokalerna.

– Alla politiker är överens om att göra något bra och tjustigt för människor med funktionshinder men få är beredda att gå vidare och ta konsekvenserna. Fortfarande ställs frågan om bristande tillgänglighet ska ingå i en diskrimineringslagstiftning.

FN:s konvention mot diskriminering av människor med funktionshinder

Liisa Kauppinen, International Disability Alliance och ordförande i World Federation of the Deaf

Liisa Kauppinen har arbetat internationellt i många år. Att hon är en betydelsefull person blir tydligt när SDR, Sveriges Dövas Riksförbund, passar på att dagen till ära ge henne sitt internationella pris.

Liisa Kauppinen är aktiv i den arbetsgrupp som ska diskutera den framtida FN-konventionens utformning. Liten rödklädd och blond talar hon via tolk på en blandning av finskt och amerikanskt teckenspråk. Hennes egen tolk hade blivit sjuk. Men publiken förstår ändå. Man lystrar till beröm.

– Jag vill bara påminna om Sveriges stora insats. Sverige har gjort ett fantastiskt arbete. Standardreglerna skulle inte ha funnits utan Sveriges medverkan, säger hon.

Det är nu dags för nästa steg. Arbetet med att utforma en speciell FN-konvention för funktionshindrades mänskliga rättigheter har börjat.

– Jag ser att det är ett stort intresse kring konventionen. Men många länder frågar sig om det verkligen behövs en särskild konvention för att säkerställa funktionshindrades mänskliga rättigheter. Vi måste använda alla sätt som finns för att övertyga.

Processen i FN har varit lite seg, tycker hon. Hittills har det varit två FN-möten. Det första expertmötet resulterade i att Mexico kom med ett förslag på en text. Men det var en alldeles för svag skrivning som enbart fokuserade på det sociala området, berättar Liisa Kauppinen.

– Det andra FN-mötet i New York beslutade att man ska fortsätta att arbeta för en konvention men också för att förstärka FNs standardregler. Man ska jobba på ett dubbelspår med flera

alternativ samtidigt.

FN gör inga snabba hopkok. Det tar tid. Att arbeta fram barnkonventionen tog tio år och det kan det här arbetet också ta.

– Men om vi är väldigt aktiva så kanske det går på fem år, säger Liisa Kauppinen.

FAKTA • Vad gör FN för människor med funktionshinder

Alla människor omfattas av såväl FNs allmänna deklaration om mänskliga rättigheter som av de efterföljande sex kärnkonventionerna. Men av dessa är det endast barnkonventionen som specifikt tar upp funktionshinder. FN beslutade 2002 att utveckla en sjunde kärnkonvention om funktionshindrades mänskliga rättigheter. Till kärnkonventionerna är särskilda kommittéer knutna, med uppgift att rapportera om situationerna i de olika länderna. FN har också beslutat att dessa konventioner ska övervakas ur ett funktionshinderperspektiv.

FNs 22 standardregler antogs 1993 och är riktlinjer för hur staterna bör behandla sina funktionshindrade medborgare. De är inte juridiskt bindande. Bengt Lindqvist är utsedd som speciell rapportör och arbetar med att stimulera länderna att följa reglerna. Hans uppdrag löper ut 2002.

Det här ÄR mänskliga Rättigheter

Tomas Hammarberg, generalsekreterare, Olof Palmes Internationella Centrum

– Min viktigaste lärdom efter 30 års arbete har jag fått från den svenska handikapprörelsen. Det är att det är samhället som ska anpassas efter individen inte tvärtom. Själva grunden i ett mänskligt rättighetstänkande är att individen har rättigheter. Det innebär också att det finns någon som är ansvarig, att regeringen har skyldigheter. Det här är ett steg bort från ett traditionellt välgörenhetstänkande, säger Tomas Hammarberg.

Tomas Hammarberg målar upp en svart bild av brotten mot funktionshindrades mänskliga rättigheter i världen. På institutionerna i Europas östra delar lever människor under vidriga förhållanden, deras mänskliga rättigheter kränks dagligen. I världen i stort är det vanligt att funktionshindrade barn inte får gå i skolan. I Egypten får till exempel mindre än en procent av barnen med funktionshinder en vanlig skolgång.

– Då är man diskriminerad för livet eftersom man då inte kan få ett bra arbete, säger han.

Men inte heller Sverige går fritt. Det finns fortfarande allvarlig diskriminering här. Vi har ingen anledning att vara självbelåtna, anser Tomas Hammarberg. Istället borde vi lära oss av andra länder.

Tomas Hammarberg är övertygad: JA, det behövs en speciell FN-konvention om funktionshindrades mänskliga rättigheter. Det är dags nu. Det har gått alldeles för lång tid och det har hänt alltför lite. Han tycker att FNs barnkonvention är en bra förebild, av den finns många erfarenheter att dra. En konvention skulle tvinga länderna att

uppmärksamma funktionshindrades behov.

Men varför behövs den? Varför har inte funktionshindrades rättigheter täckts av andra konventioner?

I den ursprungliga allmänna deklarationen tas handikappade upp som en grupp. Men i de efterföljande mer bindande konventionerna nämns inte funktionshindrades rättigheter.

– Argumentet då var att man inte skulle stämpla ut funktionshindrade. De skulle behandlas som alla andra. Det tråkiga resultatet av detta var att funktionshindrades mänskliga rättigheter inte togs på allvar, säger han.

Enligt Tomas Hammarberg har utvecklingen mot mänskliga rättigheter bromsats av det utbredda välgörenhetstänkandet i världen. Funktionshindrade människor är utsatta för sentimentalitet. Politikerna utnyttjar deras situation för att framstå som snälla.

Även i arbetet med att utforma en speciell FN-konvention är välgörenhetstänkandet ett fortsatt hot:

– Det finns en risk att välgörenhetstänkandet kommer in bakvägen, att konventionen inte tillräckligt kraftigt betonar rättighetsaspekten. Själva textens formulering är kollosalt viktig. Det är ett mycket viktigt arbete som Sverige och andra progressiva länder måste ta en aktiv del av. Det är också viktigt att det inte blir en rikemanslands-angelägenhet utan att konventionen passar i olika länder, säger Tomas Hammarberg.

Hendrietta, svart synskadad politiker i det nya Sydafrika

När Hendrietta Bogopane-Zulu var tre år skickades hon iväg till en specialskola för synskadade. Människor med funktionshinder skulle hållas isolerade. Nu är hon ledamot i Sydafrikas parlament och är inbjuden talare på internationella handikappdagen i Stockholm på temat mänskliga rättigheter.

– Sydafrika har den bästa lagstiftningen och policydokumenten, berättar hon med tydlig stolthet då Nyhetsbyrån ikapp träffar henne några dagar efter det formella framträdandet.

När Hendrietta växte upp var det fortfarande förbjudet för funktionshindrade att äga sitt hus, eller driva företag, många var arbetslösa. Hendrietta tänkte att hennes enda chans var att skaffa sig en utbildning. Efter specialskolan började hon på universitetet. Hon kastades in i en helt ny värld. Hon var inte förberedd. Inte de andra studenterna. Inte lärarna.

Under tiden som Hendrietta gick på universitetet började samhället att förändras. Hon lärde själv känna flera personer med funktionshinder som hade bra arbeten.

– Det betyder väldigt mycket att träffa andra som har lyckats. Det är så sällsynt. Media är väldigt dåliga på att ge sådana exempel.

Nu är Hendrietta själv en av dem som andra kan se upp till. Hon sträcker fram sitt visitkort. Hendrietta sitter i parlamentet för ANC och är med i flera statliga kommittéer.

– Nu är vi många som arbetar för regeringen och många läser på universitetet med hjälp av statligt stöd. Det är också gott om företag som drivs av människor med funktionshinder.

Sydafrika är ett av få länder i världen där det är inskrivet i grundlagen att diskriminering av funktionshindrade är förbjudet.

– Och vi bevakar att handikappaspekten finns med i all lagstiftning, säger Hendrietta.

Det finns till exempel ett krav på att två procent av dem som jobbar i större företag ska ha

funktionshinder. Om det inte går att få tag på utbildad personal kan företagen få statligt stöd för att ordna det. Men lagarna är inte allt. Det är inte bara staten som har diskriminerat funktionshindrade. Det finns mycket fördomar bland vanliga människor också.

Eftersom funktionshindrade har levt isolerade är det nödvändigt att de själva engagerar sig politiskt. De kan inte låta någon annan tala för dem.

– Du kan inte förvänta dig att någon ska föra din talan som inte alls förstår dina problem och livsvillkor. Kanske kommer det att gå om 20 år när vi är mer integrerade, men inte nu.

I parlamentet finns 18 personer som har egna funktionshinder. Det första svåra steget var att få de andra politikerna att över huvud taget lyssna på dem.

– Andra människor har inte varit vana vid att vi för vår egen talan. Vi ska bara göra som vi blir tillsagda.

Hendrietta berättar att det är tack vare handikapprörelsen som människor med funktionshinder har fått självkänsla och kunskap.

– Nu är det lätt att hitta duktiga personer som vill engagera sig politiskt. Hendrietta känner till flera frågor som inte skulle ha drivits om de inte hade bevakats av funktionshindrade själva.

– Regeringen ville höja nivån i socialförsäkringarna, men inte för människor med funktionshinder. De hade också tänkt behålla mentalsjukhusen, men vi har krävt att de ska stängas.

Funktionshindrade själva då, är deras intressen alltid desamma?

Nej, berättar Hendrietta. Det är inte bara så att funktionshindrade har levt isolerade från samhället. De har också varit isolerade från varandra.

– Det finns en döv politiker som först inte visade någon förståelse alls för andra grupper. Hon kände bara döva människor. Vi fick hjälpa henne att lära känna andra människor. Det har förändrat henne. Nu kan han lika väl tala för blindas sak, eller för bättre äldrevård, så var det inte från början.

En annan skiljelinje går mellan svarta och vita med funktionshinder. Innan apartheid var det inte ens tillåtet att samarbeta. Nu gör man en del gemensamt. Men det är inte alltid som man har samma målsättning.

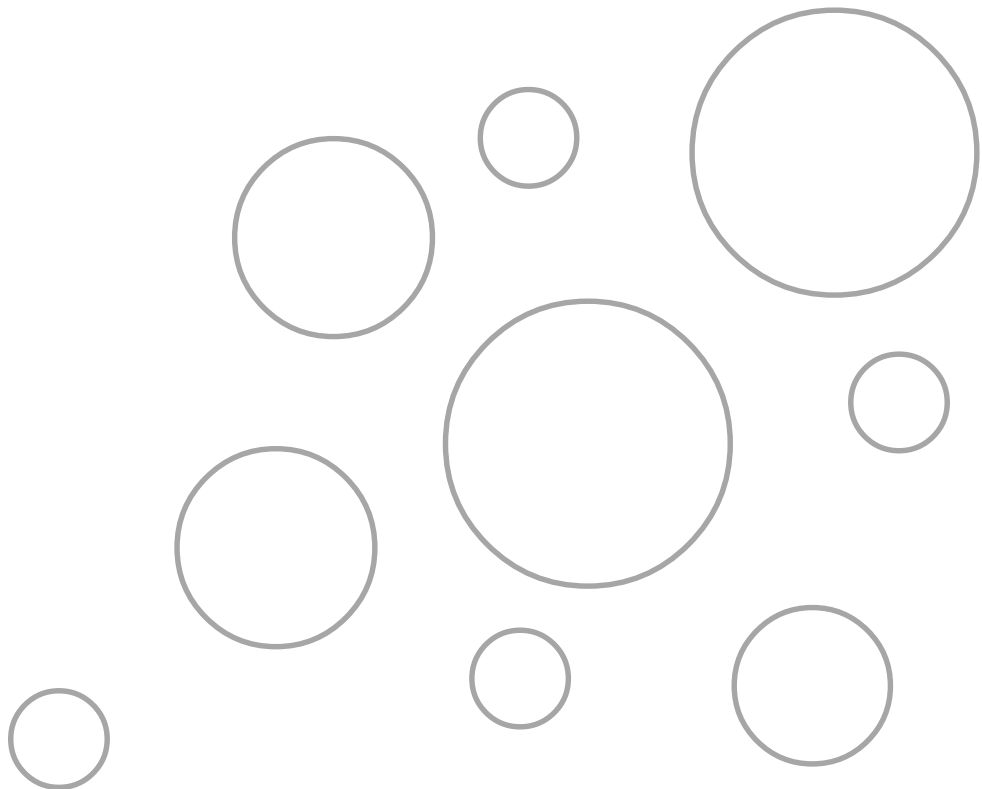
– Vita funktionshindrade har tidigare haft rätt till stöd och vård på många sätt. Många av de vita trodde att vi skulle önska oss samma sak. Men vi vill inte bara ha välfärd. Vårt mål är i första hand att kunna vara delaktiga i samhället.

Det är en svår omställning för många vita eftersom regeringen till exempel inte längre har råd att bekosta deras institutioner. En del vita är glada över förändringen, men andra är missnöjda eller förvirrade.

Flera gånger under vårt samtal tar Hendrietta handen för munnen för att dölja en gäspning. Ändå är det bara tidig eftermiddag. Hon berättar att hennes liv är rätt tufft. Det blir många tidiga morgonar. På grund av synskadan tar det längre tid för henne att få material som hon kan läsa.

– När de andra går upp klockan åtta så måste jag gå upp vid sex-tiden. Jag skulle kunna lösa det genom att någon läser materialet för mig, men det vill jag inte. Då blir jag mindre självständig.

(Nyhetsbyrån ikapp/Louise Hertzberg)

Europeiska Handikappåret 2003

Jan Andersson, EU-parlamentariker (s)

Handikappåret har utlysts av EU för att öka medvetenheten om rätten till skydd mot diskriminering. Under året kommer tusentals aktiviteter att äga rum runt om i Europa. Men sen då? Får det något resultat? Enligt EU-parlamentarikern Jan Andersson beror det på hur året genomförs.

– Det kan bestå av en massa jippon som snabbt blir glömda eller så tar man vara på tillfället och för fram viktiga diskussioner och frågor. Låt oss inte se handikappåret som en sluten enhet utan som början på en process för att driva dessa frågor!

Det finns många viktiga områden att förändra på EU-nivå, säger Jan Andersson och ger några exempel: Den fria rörligheten gäller i praktiken inte funktionshindrade, varken arbetsmarknad eller utbildning är fullt tillgänglig för alla. Arbetslösheten bland funktionshindrade är så mycket högre än för andra.

Under handikappåret kommer EU-parlamentet att vara aktivt. Parlamentet har en tvärpolitisk arbetsgrupp för handikappfrågor som planerar flera aktiviteter, berättar Jan Andersson som är en av gruppens medlemmar:

Ett parlament bestående av funktionshindrade människor från olika europeiska länder ska tillfälligt skapas. EU-parlamentet ska också påverka EU-kommissionen att arbeta fram ett allomfattande direktiv mot diskriminering av människor med funktionshinder.

EU-parlamentet kommer att ta ett eget initiativ under handikappåret. Vad de ska göra är ännu inte klart, men det är en möjlighet som parlamentet har och nyttjar i en rad frågor som de särskilt vill uppmärksamma.

Den tvärpolitiska arbetsgruppen ska uppmuntra de olika utskotten i EU-parlamentet att ta upp funktionshindrades frågor. Utskotten tenderar generellt att behandla handikappfrågor som

sociala frågor, en trend som det är viktigt att bryta.

Under året ska tillgängligheten i EUs egna lokaler granskas.

FN arbetar för att skapa en speciell konvention. Samtidigt finns krafter inom EU som trycker på för att EU-kommissionen ska utforma ett brett icke-diskrimineringsdirektiv. Finns det någon motsättning mellan FN och EU? Nej, menar Jan Andersson. Det är en gemensam process. Men han slår ett slag för EU:

– FN är en mellanstatlig verksamhet. EU har möjlighet att gå så mycket längre. EU kan anta lagstiftning som är betydligt mycket starkare än några konventioner, säger Jan Andersson.

FAKTA • Vad EU gör för människor med funktionshinder

I Amsterdamfördraget står att EU ska verka mot diskriminering av människor med funktionshinder. Det finns även ett direktiv mot diskriminering av funktionshindrade i arbetslivet. Men EU bör göra mer. Det ansågs på en kongress i Madrid våren 2002 som resulterade i Madrid-deklarationen med bland annat krav på lagstiftning mot diskriminering av personer med funktionshinder. Ett av syftena med deklarationen är att den ska utgöra en grund för aktiviteter under det Europeiska Handikappåret 2003. Deklarationen kräver också att funktionshindrade alltid ska representera sig själva, rätt till ett självständigt liv och till arbete.

European Disability Forum, EDF, vill att EU-kommissionen redan under handikappåret presenterar ett brett icke-diskrimineringsdirektiv.

Är mänskliga rättigheter en svensk profilfråga?

Mona Sahlin, demokrati- och Integrationsminister

Mona Sahlin är ansvarig för integrations- och demokratifrågor i regeringen samt ansvarig för arbetet med de mänskliga rättigheterna i Sverige. Hennes tal återges här något förkortat.

Jag tror det är avgörande, inte bara för handikapprörelsen utan för hela arbetet mot diskriminering, att vi börjar betrakta detta med orden mänskliga rättigheter. Det har vi inte alltid gjort. Mänskliga rättigheter är en bristvara världen över men också i Sverige. Jag hoppas att jag kan bidra med några tankar om hur regeringen tänker och resonerar om det nya synsättet på rättigheter och diskriminering och hur jag som demokratiminister försöker jobba vidare med det.

Vi tänker på begrepp som barnarbete, köns-handel, dödsstraff för homosexualitet, politiskt förtryck och förföljelse när vi hör orden kamp för mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter har i större grad varit en svensk profilfråga i utrikespolitiken än vad den har varit i inrikespolitiken. Det är också något som jag och Anna Lind diskuterar väldigt konkret just nu. Hon som ansvarig för mänskliga rättigheter i utrikespolitiken och jag för arbetet här hemma. Vi diskuterar hur vi ska kunna samverka och strategiskt arbeta med mänskliga rättigheter. Det måste vara en större samklang, både i retoriken och i praktiken.

Jag kan inte se något mer förnedrande för en individ än att bli förtryckt för den man är. Många av er känner till detta mycket väl. Det är det som kampen för mänskliga rättigheter handlar om: Förtryckt för att man är för ung, för att man är för gammal, för att man är kvinna, för att man är homosexuell, för att man är handikappad, för att man är för mörkhyad. Varje gång man säger detta så tänker jag alltid: Vem är egentligen normal?

Alla grunder för diskriminering, oavsett om det handlar om kön, etnicitet, handikapp, sexuell läggning påstår jag är gemensamma och att de i verklig mening också gäller alla. Alldeles för länge har frågorna setts som särfrågor för särskilda grupper istället för ett gemensamt uttryck för ett förtryck.

Personligen tror jag att handikapprörelsen ger ett stort bidrag genom det spår som ni är inne på, att tala just om mänskliga rättigheter. Därför att om man gör det då måste samhället också definiera skyldigheter och det är då man kommer till skott med att också kunna förändra.

Samhället i det här sammanhanget är större än regeringen. Ofta när man diskuterar samhällets ansvar är det bara de politiskt ansvariga högst upp som är berörda. Samhället handlar om den politiska nivån på central nivå; riksdag och regering, men också om kommuner, om landsting, om arbetsgivare, offentliga och privata och givetvis också om oss som individer, oss som medborgare. Hur hanterar vi vår egen uppfattning om vem som är funktionshindrad eller inte? Vilka fördomar bär vi runt på och hur uttrycker vi oss om människor i vår omgivning. Det är allt detta tillsammans som avgör hur fritt och eget en människa kan leva sitt liv, med eller utan ett handikapp.

Jag hoppas mycket på den utredning som ser över alla delarna av diskrimineringslagarna. Jag tycker att vi har haft en märklig uppdelning, som det fortfarande är provocerande att diskutera,

men jag tycker att det är viktigt att göra det. Är det rimligt att säga som Sverige har gjort, att förtryck om du är homosexuell, då ska du vända dig till en särskild ombudsman och det är en särskild lagstiftningen som gäller för den delen i samhället. När du är diskriminerad för att du är kvinna, då är det en annan ombudsman och andra lagar som gäller för den delen av samhället. Och om du är böig eller lesbisk då är det en annan ombudsman och en annan lag för en annan del av samhället. Skickar inte det ut en signal som är väldigt farlig? Att förtrycken inte har med varandra att göra? Att de är helt olika, och det är helt olika insatser som behövs för att kunna förändra?

Jag tror att det är väldigt viktigt att istället formulera att det är samma strukturer som mäter upp vad som är normalt. Och den normen är utifrån majoritetsbefolkningens sätt att vara, sätt att vara född och sätt att leva. Det är den normen man måste bryta igenom för att beskriva den sammanhållna förtryckande strukturen som ligger bakom utanförskap och diskriminering och brist på mänskliga rättigheter. Det är därför jag tror att det är så viktigt att föra ihop alla de olika diskrimineringsgrunderna och jag hoppas att man kan komma hela vägen. Vi får se vad utredningen kommer fram till, men det är min mycket starka övertygelse och ambition, att det är dit vi måste komma.

Jag tror att detta inte är minst viktigt just för handikappfrågorna. Ska vi vara självkritiska, och det ska man vara, så har ofta handikappfrågorna hamnat vid sidan av. De har ofta i politikens värld mer setts som en sjukvårdsfråga än som en fråga om mänskliga rättigheter. När jag jobbar med integration, med människor som har olika etniskt ursprung, har en av de viktiga frågeställningarna kommit att bli att krossa den mycket blågula trångsynta självbild som vi i Sverige har av hur vårt land egentligen ser ut. Det tror jag är lika viktigt att göra när det handlar om att beskriva

hur människor med funktionshinder ser ut, hur många de är och hur de faktiskt lever.

Bara som ett exempel så ni förstår hur jag menar. Jag hörde följande: 1910 så bodde 20 procent av Sveriges befolkning i USA. Idag består Sveriges befolkning till 20 procent av människor som kommer från andra länder. En tidsperiod som är mindre än hundra år skiljer denna otroliga förändring av Sverige.

Vilken bild har vi av det mångkulturella Sverige? Vilken bild har vi av hur olikheternas Sverige egentligen ser ut? Vilken bild har majoritetssamhällets beslutande människor i riksdag regering, media och näringsliv av hur människor med funktionshinder ser ut och lever?

Det tror jag är en viktig del för att förändra synsättet. Jag vill försöka jobba på samma sätt när det handlar om människor med funktionshinder som vi idag har börjat göra när det handlar om människor med olika etnisk bakgrund. Integration är nämligen dubbel. Det är minst två håll man måste integrera. Pratar vi om invandrare så kan det handla om att dom måste integrera sig med oss. Bara dom pratar lite bättre svenska, bara dom inte ser så konstiga ut, så kommer vi andra att acceptera dem. Det är inte integration. Det är någonting annat. Likadant är det med synsättet på handikappfrågorna. Det är vi, hela majoritetssamhället, som måste förändra vårt synsätt på vad vi menar med normalt och annorlunda. Det är strukturerna som är så lika i sitt förtryck.

Jag vill verka för att frågor som gäller funktionshindrade blir naturliga långt in i utbildningsdepartementet, finansdepartementet och näringsdepartementet. Det är inte bara en fråga för socialministern. Det är ett gemensamt ansvar. När vi diskuterar lagar i riksdag och regering så måste meningen med lagarna vara, också när det handlar om funktionshinder, att de ska följas. Lagarna är inte en flott demonstration från

riksdagens sida utan meningen med lagarna måste vara att de ska gå att använda för individer runt om i våra kommuner och landsting. Självklart måste riksdag och regering vara bättre på att ge ekonomiska förutsättningar för kommuner och landsting, men lagarna är till för individen. Det är en del av mänskliga rättigheter. För det är väl ett samhället Välfärdssverige vi pratar om och inte 200 olika välfärdskommuner där rättigheterna ser olika ut? Det är i alla fall min utgångspunkt. Den gemensamma synen på diskrimineringen, oavsett grund och avsett var i samhället den sker, tror jag kommer att vara avgörande och något som jag är beredd att arbeta för.

Avslutningsvis är det viktigt att det räcker inte för personer med funktionshinder att få full delaktighet i samhället genom att bara tala om diskriminering. Det handlar också om att göra samhället i verklig mening tillgängligt. Det är båda begreppen, diskriminering och tillgänglighet, blir tillsammans den demokratifråga som mänskliga rättigheter för människor med funktionshinder handlar om. Både om lokaler som ska vara tillgängliga, men det räcker inte. Det är också information som ska vara tillgänglig, men det räcker inte heller. Med information, menar ofta myndigheterna, det som myndigheterna vill skicka ut till medborgarna. Men information är också det motsatta, att kunna kommunicera och vara

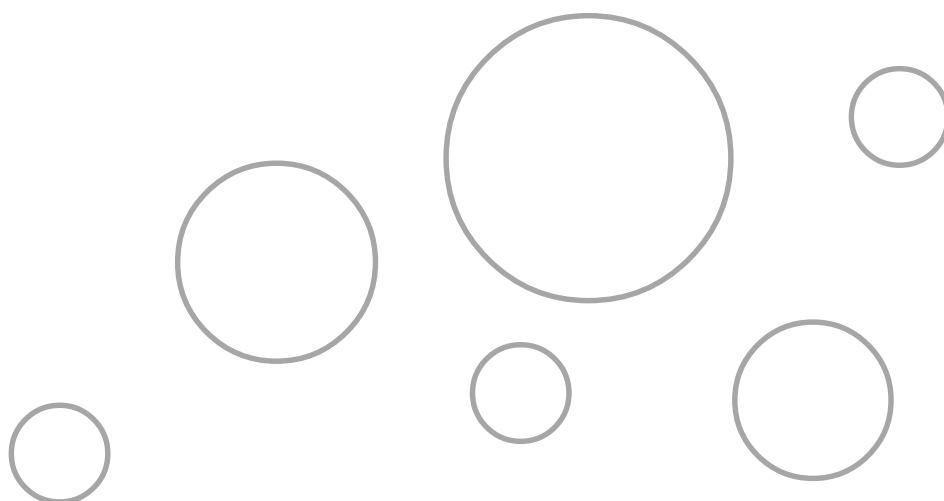
delaktig. Har man det synsättet så krävs det väldigt mycket mer av begreppen tillgänglighet och anti-diskriminering. Jag ser fram emot ett tätare samarbete med er och era organisationer, både i min roll som anti-diskrimineringsminister, demokrati- och folkrörelseansvarig, för jag tror att de frågorna hänger väldigt mycket och nära ihop.

Jag vill avslutningsvis berätta en historia för er, en historia som står för mycket av min livsvisdom:

Albert Einstein var både smart och oerhört förvirrad. Han skulle lämna över ett prov till sina elever när han var professor vid Universitetet i Bern. Han gav provfrågorna till sin sekreterare för att hon skulle lämna ut dem till studenterna. Hon kom tillbaks ganska snart och var mycket bekymrad och sa; " Men professorn det här är samma frågor som eleverna fick förra veckan. Du kan väl inte ställa samma frågor igen "

"Ta det lugnt", sa Einstein. "Jag har ändrat svaren "

Det är ett nyttigt sätt att tänka, tycker jag. För frågorna vi ställer oss är inte så nydanande som vi tror, de har mänskligheten ställt sig i alla tider. Ibland är det svaren man måste söka nya. Och kanske just mänskliga rättigheter som begrepp för all form av utanförskap och förtryck är en del av nya svar på mycket gamla frågor.

Reflektioner om mänskliga rättigheter av tre funktionshindrade skribenter

Texter som presenterades på den internationella handikappdagen.

Mänskliga rättigheter ur ett svenskt perspektiv – omhändertagande och förtryck

Av Jonas Franksson, ordförande Förbundet Unga Rörelsehindrade

Svenska staten är bra på att ta hand om sina funktionshindrade. Man låter oss inte svälta ihjäl, vi har tak över huvudet och vi får assistans och vård. Problemen börjar när vi inte finner oss i att bli omhändertagna utan börjar kämpa för att få rättigheter så att vi kan bli fullvärdiga samhällsmedborgare

Man får ofta höra att i Sverige har alla medborgare samma rättigheter och att dessa rättigheter är något som varje medborgare har från sin födelse till sin död. Detta är inte sant, detta har aldrig varit sant.. I själva verket styrs en medborgares rättigheter av hans/hennes fysiska egenskaper. Tidigare har våra rättigheter ofta påverkats av vad vi har för kön eller hudfärg. Nu tycker de flesta att tanken att en människas rättigheter skulle sitta i hennes kön eller hud är befängd och man arbetar ifrån många håll för att bekämpa denna tanke. Sveriges makthavare verkar dock se som något helt naturligt att dina rättigheter påverkas om inte dina ögon, öron eller ben fungerar normalt.

Tänk dig att du, efter det att du har läst denna text, sätter dig i bilen. Det är halt, du får en sladd och kör in i ett träd. Bilen kvaddas och dina ben slutar fungera. På några sekunder har din fysiska rörlighet kraftigt begränsats, men detta är i egentligen en bisak, något mycket mer dramatiskt har nämligen också skett. I samma hastighet som din rörlighet har begränsats, har också dina medborgliga rättigheter kraftigt minskat. De rättigheter som du enligt dagens politiska synsätt endast har rätt till om dina ben fungerar normalt har nu på några sekunder försvunnit för dig.

Att inte längre kunna springa eller hoppa högt – tillgångar som försvunnit när du inte längre kan använda dina ben – är naturligtvis tråkigt. Men ställ detta emot att inte längre kunna åka kollektivt eller gå på vilken skola du vill - rättigheter som tagits ifrån dig – och att du därigenom kommer att bli isolerad samt sakna nödvändig utbildning så ser du vad som faktiskt var det mest allvarliga med din olycka.

Nu kommer en märklig tid att följa för dig, du kommer att märka att människor kommer att tycka synd om dig för att du inte längre kan gå, istället för att bli förbannade för att dina rättigheter har frångåtits dig av ett politiskt system. Så inrotad är nämligen diskrimineringen av oss som har ett funktionshinder att trots att den är så uppenbar så att alla kan se den, så ser de flesta inte den ändå.

Det finns olika sätt att få människor att inte se det de ser, nyckelbegreppet som man har använt sig av här är "Naturliga fysiska begränsningar". Dessa finns självklart, jag kommer till exempel aldrig att vinna OS-guld i höjdhopp. Det man säger i dag är dock att mina fysiska begränsningar gör det omöjligt för mig att få samma rättigheter som alla andra medborgare. Detta är lögn och inget annat Mina begränsningar som medborgare påverkas inte av mitt funktionshinder utan av samhällets tillgänglighet för mig

Trappor är ett av våra äldsta byggnadselement men det fanns en tid före det vi hade dem. Innan de fanns använde man sig förmodligen av rep eller stegar av något slag för att överkomma nivåskillnader. Det var dock bara de som var

fysiskt starka som kunde använda sig av den tekniken. När trappor började användas först var det i samband med byggnader som skulle utstråla makt, tempel slott och herresäten. Man hade varken teknik eller material för att bygga trappor i vanliga bostäder. När vanligt folk fick tillgång till trappor kan vi därför se det som en rättvisesymbol. Idag är trappor symboler för det motsatta, ojämlikhet och förtryck. I dag vet vi hur man kan bygga utan att använda sig av trappsteg. Vi skulle kunna göra butiker, teatrar och skolor tillgängliga för alla. Vi vet hur vi gör bussar och tåg anpassade. Vi funktionshindrade skulle kunna få samma demokratiska rättigheter som alla andra människor redan idag om man ville det, det vill man dock inte, politikerna har nämligen bestämt sig för att en stor del av våra rättigheter sitter i våra ögon, öron och ben. Att sätta diskriminering i system för en grupp av människor och samtidigt vara medveten om detta är

förtryck och inget annat.

Nu kanske ni protesterar och säger att vi faktiskt har en handlingsplan för att Sverige ska bli tillgängligt år 2010. Denna handlingsplan bygger dock inte på en rättighetslagstiftning utan på att staten skall bli bättre på att ta hand om sina funktionshindrade när det gäller tillgänglighet. Synsättet är alltså det gamla vanliga därför fruktar jag att förändringarna inte kommer att bli så genomgripande och vi kommer antagligen även framtiden få finna oss i att bli omhändertagna.

50 procent av landets grundskolor är otillgängliga för personer i rullstol. Detta leder till att många av oss får vår utbildning förstörd. Att frånta människor deras utbildning, som ju är själva grundförutsättningen för att människor skall kunna förändra sin situation, är det bästa sättet att upprätthålla förtryck och föråldrade synsätt.

Medborgarrättsperspektivet – vägen bort från gamla filantropiska värderingar

Av Barbro Carlsson

Om jag enbart utgår från vårt land – från Sverige – har jag svårt att se mänskliga rättigheter som direkt nyskapande. Vår generella välfärd bygger på rättigheter som i princip omfattar alla svenska medborgare. Målet är att skapa goda livsbetingelser för alla. Under 70-talet myntades begrepp som arbete åt alla, kultur för alla, utbildning åt alla etc. Svensk handikapprörelse enades också i början av samma decennium om ett handlingsprogram som rubricerades "Ett samhälle för alla". Vi har i vårt land sedan lång tid tillbaka världens bästa förutsättningar att verkligen skapa ett jämlikt samhälle.

Principprogrammen och målen för vår välfärdsutveckling har varit goda men formerna för den har inte fungerat för i verklig mening alla. Fortfarande är det ett stort steg mellan de formulerade

rättigheterna och de politiska besluten och verksamhetsformerna. Drivkraften har varit ett rättighetstänkande men den har inskränkts till "så långt möjligt", "så långt pengarna har räckt" och liknande avgränsningar.

Vi som lever med ett funktionshinder delar givetvis villkoren med många människor i vårt samhälle. I ett samhälle som vårt med en hög levnadsstandard ökar allas förväntningar på att välfärden skall omfatta alla medborgare. När dessa förväntningar inte infrias leder detta till utanförskap och besvikelse.

Detta kan sägas gälla mera allmänt. För oss som lever med funktionshinder handlar det fortfarande om den grundläggande delaktigheten i samhällslivet: tillgänglig samhällsinformation, politiskt inflytande, ett fungerande

arbetsliv, tillgängliga kommunikationsmedel så vi kan färdas fritt, välplanerad stadsbygd med tillgängliga hus och byggnader för familje- och arbetsliv, för fritid och umgänge. Allt detta som är grundläggande för ett aktivt deltagande i ett demokratiskt samhällsbygge.

Under 80-talet arbetade vi som var handikappolitiskt verksamma under parollen "Lika värde - lika rätt". Vi hade fått ett nytt verktyg i FN:s standardregler som byggde på formulerade rättigheter. Vår kampanj utgick från reella företeelser i tiden. En decentraliseringsvåg svepte över landet. Uppgifter och ansvar som dittills varit statens, fördes över och lades ut på kommunerna. Denna decentralisering drabbade oss ofta hårt, eftersom kommunerna inte hade tillräckliga resurser och kunskap att ta det ansvar som krävdes. En tidigare central regelstyrning ersattes av en mera uttalad målstyrning. Ett exempel på detta blev byggnadslagstiftningen som urvattnades på ett sätt som begränsade möjligheterna att kontrollera hur målet om tillgänglighet uppfylldes.

Utvecklingen, där många för oss avgörande beslut skulle fattas av organ med ofta helt olika värderingsgrund, resulterade i ett delvis nytt inslag i svensk välfärdsdebatt, nämligen krav på särskilda lagar. Den svenska modellen med att allas behov skulle tillgodoses inom ramen för samma lagstiftning började att ifrågasättas. Opinionsen från handikapprörelsen växte och regeringen med Bengt Lindqvist som socialminister tillsatte en parlamentarisk utredning, 1989 års handikapputredning. Utredningens arbete resulterade så småningom i bl.a. lagen LSS. Utredningen föreslog också en grundlagsändring med en diskrimineringsparagraf. I dag tio år senare håller denna fråga på att utredas.

Frågan om att skilja ut grupper av medborgare i den svenska konstitutionen och markera dem särskilt är komplicerad. I princip innebär det att vi avgränsar medborgarskapet, dvs. att vi slår fast att det inte självklart är lika för alla. Vissa av oss måste pekats ut för att få vårt medborgarskap

erkänt fullt ut - något som i grunden inte alls stämmer med svensk tradition och välfärdstänkande. Trots brister i den handikappolitiska utvecklingen känner jag mig kluven till en sådan grundlagsändring. Detta samtidigt som jag i många sammanhang lyfter fram Sydafrika som positivt exempel på ett land där funktionshindrade särskilt markeras i den nya konstitutionen. Sydafrika efter apartheid är i färd med att utveckla ett nytt samhälle där det är viktigt att understryka att alla medborgare ska omfattas och räknas med i det genomgripande reformarbete som är på gång. I Sverige har vi haft flera decennier på oss för reformarbete och demokratiutveckling. Vi borde därför ha uppnått en sådan politisk mognad att vi kan utveckla medborgarrätten utan grundlagsändring. Ändå har vi mycket att lära av det nya Sydafrika. Framförallt gäller det ambitionen att integrera de handikappolitiska frågorna inom alla politikområden, dvs. att göra handikappolitiken politisk. Därmed är Sydafrika den rika inspirationskälla som ytterligare kan fördjupa och medvetandegöra vårt 80-tals gamla motto om "Lika värde - lika rätt".

Internationella handikappdagen firas världen över som en manifestation och påminnelse om att det nationella handikappolitiska arbetet inte kan eller får föras isolerat. De senaste tjugo årens internationella engagemang visar att ett samarbete mellan våra organisationer och systemorganisationer i utvecklingsländerna kan leda till förbättrade levnadsvillkor för människor med funktionshinder världen över. Med ett ömsesidigt förhållningssätt och respekt för varandra lär vi av varandra, vilket ger oss nya dimensioner i vårt inhemska arbete.

FNs standardregler är och har varit ett verksamt redskap i såväl den nationella som i den internationella handikappolitiska utvecklingen. Inte minst genom den uppföljning som FN:s speciella rapportör Bengt Lindqvist gjort. Hans rapporter har gett oss en ny och ovärderlig kunskap om levnadsvillkoren för människor med funktionshinder i många av världens länder.

Frågan om en FN konvention mot diskriminering av människor med funktionshinder väcktes redan under handikappåret på 80-talet. Det blev inte någon konvention den gången utan standardreglerna arbetades fram med stor uppslutning från många av världens regeringar. Kravet på en konvention har dock funnits kvar - framförallt från utvecklingsländernas sida.

Efter ett initiativ från Mexikos regering har beslut fattats om att konventionsarbetet ska påbörjas. Från svensk sida kan vi aktivt medverka till att konventionen blir principiell och klart rättighetsinriktad med en koppling till standardreglerna som det konkreta handlingsprogrammet. Standardreglerna håller på att revideras, de används i många av världens länder och har den sociala bredd som behövs för att komplettera en MR - konvention.

Även om jag inledningsvis säger att jag har svårt att se mänskliga rättigheter som direkt nyskapande eller något nytt för svensk välfärds-

politik, så menar jag självklart att ett ännu starkare fokus på ett rättighetstänkande har stor betydelse. Viktigast är kanske att vi genom ett sådant fokus får en klar markering av medborgarrättsperspektivet och därmed lämnar gamla filantropiska värderingar och handlingsmönster i debatt och politik.

Detta i sin tur ställer ökade krav på handikapprörelsen att gemensamt synliggöra och föra fram medborgarrättsperspektivet. Det handlar då om att vi inte själva framställer oss som offer utan som medborgare med samma rättigheter och skyldigheter som andra. Det handlar också om att ge den handikappolitiska kampen ett mera politiskt innehåll, där gruppintressen får vika för de gemensamma långsiktiga och grundläggande målen. Det innebär att handikapprörelsen formerar sina gemensamma krafter till att driva på en radikal förändring av de strukturer i samhället som utestänger medborgare med funktionshinder från samhällslivets funktioner och gemenskap.

Mänskliga rättigheter ur ett svenskt perspektiv – allt att lära ut och inget att lära?

Av Susanne Berg

"I Sverige har vanförevården liksom allt annat socialt arbete sitt ursprung i varmhjärtade, privata människors insats i samhället. Så tillkommo de fyra vanförevårdsföreningarna vid Eugeniahemmet 1882, i Göteborg 1885, Hälsingborg 1887 och Stockholm 1891. Deras verksamhet avsåg endast ge sysselsättning åt obemedlade vanföra men kom så småningom att utvecklas till vanförestalter, centraler för medicinsk-socialpedagogisk verksamhet för hela landet."

Citatet ovan är visserligen ett halvt sekel gammalt och handlar endast om "vanföra" d.v.s. människor med rörelsehinder; men för mig symboliserar det, det svenska samhällets inställning till människor med funktionsnedsättningar. Det är hämtat ur 1951 års årgång av Svensk

Vanföretidskrift; ur en text författad av Sigrid Höjer, föreståndarinna på vanförestalten i Stockholm.

Den svenska välfärden omfamnar - varmhjärtad - även "svaga" grupper som oss med funktionsnedsättningar. Den innehåller ett inte oävt antal, "generöst" tilltagna, handikappersättning; rehabilitering, habilitering och hjälpmedel; bilstöd och bostadsanpassningsbidrag; arbetstekniska hjälpmedel, arbetsplatsanpassning och förtidspension. Utan tvekan kan man konstatera att Mamma och Pappa Staten tar väl hand om oss.

Mamma och Pappa Staten tar för övrigt väl hand om alla sina medborgare. Människor med eller utan funktionsnedsättningar har till exempel

dagis, fritis och fri skola inklusive skollunch; gymnasium och högskola utan skolavgifter med tillhörande studiebidrag och -lån; a-kassa, sjukpenning och förtidspension; väl underhållna landsvägar och räddningstjänst, sjukvård och rehabilitering. Min poäng är att den svenska välfärden är fantastisk. Den är något för medborgare av andra nationaliteter att avundas. Från vaggan till graven – trygg!

Det som dock förundrar mig ibland är det faktum att jag tycks förväntas vara tacksam för min "särskilda" del av välfärds-Sverige; medan andra kan ta sin för given. Given, kan man nämligen inte kalla välfärd för människor med funktionsnedsättningar; vare sig i bemärkelsen garanterad eller jämlik. Om välfärdssystemet allena ska garantera oss människor ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter måste vi definiera jämlikhet efter slutresultatet – det vill säga jämlikhet blir detsamma som lika resultat.

Men människor med funktionsnedsättningar blir inte jämlika – når inte lika resultat – i det svenska välfärdssystemet. Vi når möjligen en nivå som är "lagom för funktionshindrade". En nivå som innebär att vi får nästan det vi behöver för att leva som andra; en nivå som alltid kan ifrågasättas, omprövas och dras ner. För egentligen är vi fortfarande beroende av "varmhjärtade, privata människors insatser". Beroende av deras välvilja för att få det där lilla extra som skulle göra oss jämlika. Varför skulle annars svensk television göra PR för kronprinsessan och hennes välgörenhetsskramlade till förmån för vår meningsfulla fritid?

I sv individuella stöd- och serviceinsatser. Så har vi till exempel vårdbidrag och ensk välfärds ögon är människor med funktionsnedsättningar inte lika värda. Vi är snarare kostsamma, mindre samhällsdugliga varelser som sällan inser vårt eget bästa. Och för att vi inte inser vårt eget bästa finns experter på "medicinsk-social-pedagogisk verksamhet" vars – självpåtagna – uppdrag är att leda oss in i en tillvaro "lagom för funktionshindrade". Eller som Handikapp-

utredningens undersökningsbetänkande beskriver det:

Man har ibland beskrivit den dominerande föreställningen om människor med funktionsnedsättningar som en föreställning om 'den eviga barndomen'. De uppfattas som barn; beroende av andras hjälp och stöd och därför oförmögna till självbestämmande och ett självständigt liv.

Jämlikhet borde handla mindre om lika resultat och mer om lika möjligheter. För mig är förbudet mot diskriminering en central princip för de mänskliga rättigheterna. Endast genom att förbjuda åtskillnad baserad på irrelevanta individuella egenskaper kan vi hävda människors lika värde. Vi måste förbjuda diskriminering men också vara beredda att åtgärda den diskriminering som finns inbyggd i dagens samhälle. Ingen förtidspension i världen borde få uppväga en otillgänglig arbetsmarknad.

För människor med funktionsnedsättningar kan diskrimineringen anta olika skepnader. Den kan skilja ut oss från andra genom segregering och särbehandling. Den kan utestänga oss helt. Den kan utsätta oss för begränsningar som andra inte utsätts för och den kan ske genom att vi prioriteras ned till förmån för andra.

Det samhälle vi lever i är skapat av historien; en historia långt från tankar om jämlikhet och mänskliga rättigheter. Samhällets strukturer, dess organisation och dess styrande processer är skapade efter mallar av diskriminering. Dessa mallar är så integrerade i det vi anser naturligt att vi inte ser hur redan dominerande grupper privilegieras på bekostnad av andra. Det absurda och aningslösa uttalandet om att ett beslöjat tv-ansikte skulle vara mindre objektivt än ett obeslöjat kan ses om ett tydligt och aktuellt exempel.

Vi bär alla på myten om det objektiva. När kamerans film reproducerar våra ansikten inbillar vi oss att den gör det jämlikt; och vi ser på bilderna och tolkar dem som sanna avbilder av verkligheten. Att maskinen med sin råvara är

producerad för att ge korrekta avbilder av människor med viss hudfärg och därför tar bort nyanser och plattar till ansikten av annan färg tänker vi sällan på. Stereotypen, den platta, onyanserade bilden av det annorlunda tror vi är liktydig med verkligheten.

Om "alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter" krävs mer av oss. Det verktyg konventionen om de politiska och medborgerliga rättigheterna pekar ut är lagstiftningen. Lagen ska garantera varje individ ett likvärdigt och effektivt skydd mot åtskillnad. Lagstiftning är en bärare av samhällsvärderingar. Ett samhälle som inte lagstiftar mot diskriminering accepterar denna. Det finns inget neutralt utrymme mellan delaktighet och utanförskap; inget svalt politiskt "ovan" där välvilliga folkvalda kan sitta i begrundan. Antingen anlägger man motstånd eller accepterar sakernas tillstånd.

Det som föder min vrede mest är kanske den effekt diskrimineringen får på oss. Detta att den tycks stympa själva viljan och förmågan hos den diskriminerade individen; att den skapar av oss passiva, socialt handikappade, avkönade, icke samhällsnyttiga objekt. Diskriminering är en själuppfyllande profetia. Den får oss att leva ner till dess förväntningar.

Jag menar att Mamma och Pappa Staten använder sig av bristande mänskliga rättigheter i kombination med lagom gott om välfärd för att hålla oss med funktionsnedsättningar – och andra – i schack. Vi blir gott omhändertagna och förväntas tacksamt avstå från full delaktighet.

Mänskliga rättigheter fullt ut handlar om omfördelning. De kräver att vi omfördelar våra gemensamma resurser så att välfärden blir något för alla. Men de kräver framför allt att vi omför-

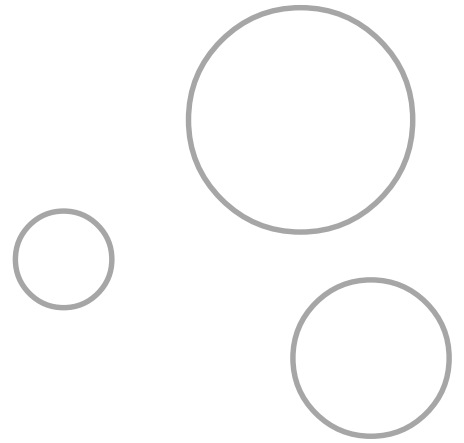
delar makt. De olika rättigheterna är odelbara och vi kan inte använda en del av dem för att plåstra över bristen på andra.

Sverige är ett fantastiskt land att leva i. Här finns en öppenhet och frihet vi kan vara stolta över; men här finns också en avsevärd arrogans över vad vi åstadkommit. Vi tycks tro att vårt samhällsbygge är färdigt; att kampen för mänskliga rättigheter är något som pågår annorstädes, i andra länder. Vi tycks tro att vi har allt att lära ut och inget att lära.

En sak vi lär ut är just mänskliga rättigheter; ett medel vi gör det genom är bistånd. Egentligen tycker jag bistånd sker på ungefär samma sätt som handikappstöd, fast på en mycket lägre nivå. Vi tycks tro att biståndsländer är kostsamma, mindre dugliga samhällbyggare som inte vet sitt eget bästa; därför tillhandahåller vi dem med expertis på medicinsk-social-pedagogisk verksamhet. Mycket sällan diskuterar vi omfördelning av resurser på en relevant nivå; omfördelning av makt nämns nästan aldrig.

Mänskliga rättigheter, som de är formulerade, är en uppgift för Staten. Skrivet från ett svenskt perspektiv handlar det därför om den svenska statens ansvar mot sina medborgare. Men sett från en principiell ståndpunkt handlar det lika mycket om allas vårt ansvar mot varandra; obegränsat av nationella gränser eller andra olikheter.

Välvilja är inte detsamma som jämlikhet. Välvilja är att vilja den så kallat svagare väl samtidigt som man vägrar att förändra de maktstrukturer som gör honom svag. Utifrån ett svenskt perspektiv är vi långt ifrån klara med vårt bygge av de mänskliga rättigheterna. Utifrån ett globalt perspektiv har vi knappast börjat.

Detta är en rapport från seminariet "Mänskliga rättigheter – ett nyskapande perspektiv" som arrangerades på Internationella Handikappdagen 3 december 2002. Rapporten innehåller sammanfattningar av de tankegångar som kom fram under dagen. Tankar som kan fungera som underlag för fortsatta diskussionerna om mänskliga rättigheter och funktionshinder under Europeiska Handikappåret 2003.

**HANDIKAPP-
FÖRBUNDEN**

Handikappförbundens samarbetsorgan

Box 1386, 172 27 Sundbyberg
Besöksadress: Sturegatan 4, 2 tr
Tel 08 546 404 00, text tel 08 546 404 50,
fax 08 546 404 44, hso@hso.se, www.hso.se